CUVINTELE *român-moldav-valah* ÎN LIMBA POLONĂ CA ATESTARE A CONTACTELOR CULTURALE DIN ZONA CARPATICĂ

Joanna Porawska
Cracovia

Acest tip de cercetare, propus mai jos, se încadrează în viziuna etno-lingvisticii actuale care se ocupă cu cercetarea interdependenţei dintre limbă, cultură şi civilizaţie, adică coordonatele pe care funcţionează limba. Tratată nu numai ca mijloc şi posibilitate de comunicare între oameni, limba este descrisă ca fapt socio-cultural. Numim *imagine lingvistică a lumii* posibilitatea de exprimare a realităţii prin intermediul limbii care transpare în lexic, în frazeologie şi metafore, elemente păstrătoare ale atestării etapelor anterioare ale civilizaţiei.

Analiza mea cuprinde material lingvistic, extras din cartoteca *Słownik Gwar Polskich* PAN [SGP] (*Dicţionarul dialectelor polone*, în curs de realizare sub egida Academiei Polone de Ştiinţe), din dicţionarele de bază şi enciclopediile poloneze apărute până în al doilea război mondial, din lucrarea *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych* („Noua carte de proverbe şi zicători") şi din lucrarea lui S. Łukasik „*Pologne et Roumanie*". Ca şi criteriu de includere în acest set a formei lingvistice date am adoptat apariţia în structura ei a unui element care defineşte explicit numele etnic *Wołoch, Mołdawianin/Mołdawan, Multan* (*valah, moldovan, muntean*) şi formele derivate. Nu am ţinut însă seama de numele localităţilor şi de numele onomastice. Toată această sferă a unor cercetări istorice detaliate a fost prezentată în lucrarea lui S. Łukasik [1938]. Nu mă ocup însă aici de cuvintele de origine românească în limba polonă (cu toate că , fireşte, un asemenea studiu este necesar pentru a dobândi descrierea completă a problemei). Delimitarea cu aldine în exemple şi citate îmi aparţine.

RUMUNIA, RUMUN (România, român)

Un număr restrâns de atestări lingvistice ale acestei denumiri etnice din polonă este firesc datorită apariţiei târzii a formei România şi a organizaţiei statale

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

corespunzătoare. Formele *Rumyn, rumyński* (*român, românesc*), răspândite în secolul al XVII-lea de Miron Costin nu au pătruns în sistemul limbii polone [Łukasik 1938:177-178]. În dicţionarele vechi poloneze şi în enciclopedii, termenul *Rumunia, Rumun* (*România, român*) apare abia în *Encyklopedia Powszechna Ultima Thule* (1938) (*Enciclopedia Universală Ultima Thule*) care cuprinde un articol amplu pe această temă prezentând următorul stereotip: *Românul este harnic, lucid (iubeşte frumuseţea muzicii şi a dansului), dar până în prezent rămâne în sfera supersticiilor; mai ales în munţi s-au păstrat credinţele şi ritualurile precreştinismului"* [vol. IX. p. 265]. Singurele două atestări din cartoteca SGP pe care le-am găsit sînt: *rumunka* (*româncă*), denumire a unei rase de oi, folosită în Podhale şi în Orawa: *cele mai răspândite oi de rasă românească,* ***rumuńskie cahle****, aşa numitele* ***rumunki*** *(românce)*(1) şi numele etnic *a trăit aici Śperber* (nume de persoană) *din* ***Rumuńsko*** (venit din România) (2). Celelte forme care apar în cartotecă SGP nu sînt legate de terenurile din partea de sud a Poloniei, de exemplu *rumunek, rumuneczek, rumunki* 'case construite în afara satului, într-o comunitate compactă' ci provin din germanul *der Raum*, neavând nimic în comun în afara unei coincidenţe întâmplătoare a formei cu tema noastră.

MOŁDAWIA, MULTANY (Moldova, Muntenia)

Aceste două denumiri etnice au fost folosite de către polonezi în mod alternativ. B. S. Linde în dreptul articolului ***Multany, Multańska ziemia*** (*Muntenia , pământul muntean*) scrie: *„Moldova se învecinează cu Polonia, cu Ţara Transilvaniei, a Valahiei, Ucraina şi Basarabia. Iaşii fiind capitală. Cu timpul, poporul valah a fost împărţit în două state, astfel încât cei care s-au îndreptat spre est sau spre nord au căpătat numele de valahi; cei care s-au oprit în marginea de sud a Ţării Transilvaniei au fost numiţi munteni (pol. Multany) iar alţii i-au numit transalpini. Iar unii îi numesc tocmai pe aceşti munteni şi moldoveni [...] Moldova, numită aşa de la râul Moldova, cu capitala acum la Iaşi, mai demult la Suceava; Muntenia (pol. Multany), Ţara Munteniei, numită de la munte, din latinescul montes, din valahul munti; slavii de sud îi numesc"muntenii de dincolo"(pol. zapłanińska, Zagórska), cu capitala la Târgovişte, iar în prezent la Bucureşti. Confundarea numelui celor două provincii valahe a produs multă învălmăşeală"*. Potrivit lui S.Łukasik [1938:177], cuvântul polonez *Multan* este rezultatul contaminării formei daco-române *muntean* cu forma *moldovean* (3). După acelaşi autor, numele *Multany* a fost folosit adeseori peiorativ pentru a-i numi pe moldoveni; dar eu consider că aceste conotaţii negative nu se întâlnesc la nivelul graiului care constituie punctul de pornire al cercetării mele (exemplele pe care le cunosc nu confirmă acest lucru). În

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

schimb ele apar în cadrul stereotipului, pe care l-am numit „nobiliar" (4). Această problemă ar necesita cercetări mai exacte pe baza textelor vechi polone.

Adjectivele **multański, mołdawski** (muntean, moldovean) apar deseori alternativ în îmbinări cu substantivele *hospodar, brzeg (domn, mal***)** (în acest al doilea exemplu e vorba de malul Nistrului, folosit de Sienkiewicz în Trilogie): ***Domnitorul muntean*** *este împământenit şi detront de turci* [Linde].

Despre un om lat în umeri, bine făcut, se spunea în Podolia, că *Arată ca un* ***moldovean*** [NKP].

Multanki, mutyjanki, mulcianki, multańki, multanka, mulitanka *reprezintă un instrument cu ţevi, numit astfel fiindcă în ţinutul Munteniei este folosit foarte mult* [Linde] – numele de instrument pătrunde în limba polonă generală în secolul al XVI-lea [Brückner]. Atestările contemporane provin din graiuri (nu numai din cele din sud) şi din cântecele populare cu caracter religios păstrate, atestând pe de o parte legătura cu cultura păstorească (*Pasterze się uwijają i na* ***multankach*** *grają*) (*Păstorii umblă şi cântă la* ***„multanki"***), iar pe de altă parte cu contactele militare (Gloger plasează *multanka* în dreptul articolului *muzica militară*). În acest context este bizară absenţa atestărilor din graiul Podhale. În cartoteca dicţionarului SGP am găsit următoarea notă: *Mróz (...) foloseşte cel mai frecvent denumirea „dudy". A pomenit, de asemenea, în convorbirea cu mine de numele* ***multanki****, aproape necunoscut în Podhale(…) cred că acest nume l-a auzit de la un locuitor care nu provenea din această zonă.* Până nu demult, pe teritoriul Małopolska (atestarea provenită de la un locuitor din localitatea Kozy, de lângă Bielska-Biała, nu apare în dicţionarul SGP) era folosită expresia frazeologică *a cânta la* ***multanki*** *(wygrać (jak) na* ***multankach/muldankach****)* în sensul de 'a pierde, a nu câştiga', adică 'a ieşi în pagubă'(cu sens ironic şi în glumă). În aceeaşi localitate, un pieptene pe care este aşezată o foiţă de hârtie , folosit de către copii pentru a cânta, era numit ***multanki*** sau ***muldanki*** (5).

Un alt cuvânt, care a intrat în limba polonă generală în jurul secolului al XVI-lea este **multan, mułtan** cu sensul de : 1) 'tip de sabie' *în scurt timp iarăşi groaznicele săbii* (**multany***) vor fi scoase din teacă"* [Linde]; 2) 'sabie călăului' *valahul era angajat ca şi călău, astfel* **mułtan** *în secolul 16 şi 17 însemna sabia călăului* [Brückner].

WOŁOSZCZYZNA,WOŁOSI (Valahia, Valahii)

Neoprindu-mă în această lucrare asupra etimologiei cuvântului *Wołoch* (în acest sens vezi, printre altele Łukasik 1938: 175-176), voi pomeni doar, că această denumire, dată de slavi în evul mediu populaţiei de origine românească, a căpătat

BDD-A24337 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

semnificaţii suplimentare în diferite zone şi în diferite perioade.

În afară de sensul de bază, iniţial „locuitor al ţinuturilor României de astăzi", în Peninsula Balcanică desemna de asemenea un om din ţările romanice ale Europei Occidentale (vezi forma poloneză *Włoch* pentru a-l denumi pe locuitorul Italiei). În Balcani a funcţionat ca sinonim cu *sătean*, în Serbia – cu a*gricultor*, fiind totodată şi o denumire comună pentru păstori, indiferent de etnia lor (de asemenea şi în zona carpatică). În ţinutl polonez Podhale, legătura semantică dintre această denumire şi etnie s-a menţinut până în secolul al XVII-lea [SSS , vezi articolul *Wołosi*].

Formele poloneze ale acestei denumiri, atestate în izvoare, sunt următoarele: **Wołoch, Wałach, Wołoszyn,** pluralul **Wołochy, Wołosi, Włoszy, Wałachy, Wałaszy, Wałasi**, collectivum **Wołosza, Wałasza** şi denumirea de ţară **Wołoszczyzna, Wałachy.**

***

Imaginea lingvistico-culturală, pe care doresc să o prezint în articolul de faţă, a fost elaborată ca urmarea analizei materialului polonez din graiuri, îndeosebi din zona Sileziei Cieszyn şi Żywiec.

Un număr mic de exemple dintr-o zonă atât de importantă cum este Podhale, pe care le am la dispoziţie, este legat probabil de insuficienta analiză a acestui grai de către dialectologi. Voi reaminti că afluenţa valahilor pe terenurile Carpaţilor din Polonia a avut loc începând cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea până în secolul al XVII-lea. Urmând traseele de munte, începând din Carpaţii pe terenul României, au ajuns până în Podhale şi până în Silezia, amestecându-se cu populaţia autohtonă. Sursele istorice arată că în decursul celor trei secole în Polonia au fost înfiinţate aproximativ 500 de colonii valahe [Łukasik 1938:48-53]. Ca urmarea acestei migraţii şi a acestor aşezări valahe au apărut patru zone etnografice importante: zona huţulilor (pol. huculi) (cu puternicele elemente româno-balcanice) şi zona „boiko" (pol. Bojkowie) (în partea de est), „lemcienii" (pol. Łemkowie) şi muntenii polonezi în partea de vest [WEP]. Cercetarea mea se limitează la acest din urmă teren.

Atestările din cartoteca SGP se bazează pe graiurile din perioada secolului XIX şi XX. Cele legate de tema care ne interesează aici prezintă, toate, ruperea legăturii semantice a numelui *valah* şi a formelor derivate cu denumirea etnică, păstrându-se doar elementul de semnificaţie referitor la păstoritul de munte.

Wałach, Wołoch, Wałaszyn apare în atestările din jurul localităţilor Żywiec, Cieszyn şi Orawa cu două sensuri fundamentale :

1) 'păstor al munţilor înalţi, muntean crescător de ovine, oier'
*Iar bacele are **valahi**.*

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

***Valahul** este acela care paşte oile şi le mulge.*

*Muntenii îi numesc **valahi** pe aceia dintre ei care trăiesc mai sus în munţi şi se ocupă cu trudă de oierit.*

*Oierii, purtători ai unor late brâuri de piele, pantaloni de lână albi, numiţi iţari valahi şi din haine din material maro, numite sumane valahe, erau numiţi **valahi**, se spunea de asemenea despre unul ca acesta : „iată valahul”.*

***Wałaska** este oaia cu lână lungă şi miţoasă.*

1) locuitor al împrejurimilor muntoase ale localităţii Cieszyn

*Muntenii (pol. górale) fac parte din **valahi**.*

În însemnarea ’păstor de oi’, termenul acesta a fost întrebuinţat în Podhale încă din secolul al XVII-lea, cu timpul însă a fost înlocuit de forma ungară *juhas*. Łukasik redă faptul că numai în localitatea Podwilk din Podhale, forma deminutivă *wałaszek* mai apare cu acest înţeles ’tânăr păstor de oi’ [Łukasik 1938:174, 186].

Elementele vizibile care disting acest grup erau obiceiurile şi costumele, ceea ce se vede în următoarele exemple:

***obiceiurile valahe** - s-au păstrat în Podhale obiceiuri valahe specifice păstorilor*

***dansul valah** – aş dansa dansul valah*

***buciumul valah** – pe lângă acestea se află de asemenea în colibă buciumul valah, la care oierul cântă o melodie foarte frumoasă, a cărui răsunet se aude de la câţiva kilometri*

wołoszka – descrisă în diferite surse etnografice, atestată bine în diferite graiurile polone (nu doar în cele din sud), aceasta reprezintă *o haină specific bărbătească cu revere, de lungimea unei haine, având culoarea gri,albastru închis sau neagră. În regiunea Poznań oameni din popor numesc **wołoszka** sumane negre, fiind asemănătoare cu acele haine albe, purtate de cracovieni.* În SGP găsim cuvântul ***wołocha*** cu acelaşi înţeles. ***Wałaszka*** este de asemenea o cămaşă lungă de femeie (se întâlneşte în Beskizii Sileziei) *au început să fie împământenite între muntencele din Silezia, mai ales în satele de nord Brenna şi Wisła, rochiile preluate de la din grupul vecin al locuitoarelor din Cieszyn, aşa numitelor wałaszki. La această **suknia wałaska** (cămaşă valahă) se poartă un şorţ de mătase specific, înflorat, care se leagă la brâu cu o fundă dublă, cu capetele atârnând.* În izvoarele etnografice putem găsi descrieri referitoare la **portul popular valah** sau la **cămăşile valahe**. În Orawa se găsesc atestări de tipul *avea un lung suman valah cusut cu şnur verde. Sumanul valah (**burnus wałaski)*** , reprezenta în împrejurimile localităţii Żywiec acel surtuc gros (un fel de pelerină scurtă cu mâneci din postav maro).

iţarii valahi, wałaszczaki, wałaszczoki** - iţarii valahi sunt nişte pantaloni pe care-i poartă muntenii din aşa numitul **postav valah, negri sau albi, din postav ţesut acasă,

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

*iţarii valahi (**portki wałaskie**)cu cusături; pantalonii sunt folosiţi în fiecare zi şi de asemenea sunt purtaţi la sărbători de către munteni săraci*. Am întâlnit atestări din ţinuturile Beschizii Sileziei care vorbeau despre un material numit ***wałaszczok,*** făcut din ţesătură groasă de lână.

Printre instrumentele utilizate la treburile zilnice găsim *toporişcă valahă (siekierka wałaska)* sau ***wałaszka*** întâlnită în Podhale. *Aceasta este un fel de baltag în formă specifică, îngustă la bază iar spre lamă se lărgeşte; **wałaszka** era o toporişcă simplă*. În Beskidzi Sileziei *dintre cele mai interesante obiecte casnice atât ca structura ca şi elementele decorative, găsim cufărul de fag cu capacul semi-rotund, numit cândva valah (**wałaski**); pereţii laterali ai cufărului numiţi valahi (**wałaskie**) se compuneau de obicei din trei scânduri aşezate ca nişte şindrile*. ***Wałaski*** luat ca adjectiv are semnificaţia 'ţărănesc, simplu, neîmpodobit; ciobănesc, nelustruit' *un fel de treabă, **lucru valah**, adică un lucru simplu, ţărănesc*.

***terci valah** : apoi oferă terci şi chiar cântă… Ne place tare mult acest terci valah;*

La sfera culinară aş adăuga două exemple care nu se găsesc în SGP (teoretic ar fi putut intra în limba polonă pe altă cale, ca rezultat al contactelor comerciale) :

wołochy/wałachy ca denumire a nucilor foarte mari (spre deosebire de nucile italiene *orzechy włoskie*, mai mici, foarte răspândite în Polonia) asupra cărora mai fac referire vânzătorii actuali de fructe şi legume chiar şi din Cracovia (explicaţia vânzătorilor – *se numesc astfel pentru că provin de la italieni (*=pol. Włochy*)*. La observaţia mea că acestea se numesc *valahe* şi nu *italiene* (pol. wołochy, nie włochy), răspunsul lor a sunat *da, aşa, din Valahia*);

***caşcaval valah** – 'o piatră în forma rotundă, asemănătoare cu caşcavalul valah sau cel adus de la Olandezi'*[Linde]*;*

Ca o atestare a contactelor apropiate dintre cele două popoare, întâlnim şi expresia *farmece valahe (**wołoskie zaloty**)* cu semnificaţia '*a-i face curte ca un valah'*. Exista afirmaţia consemnată în NKP şi totodată notată şi de Linde şi de Łukasik *a umbla cu o fată, ţinând-o de mijloc*, ***ca un valah*** cu înţelesul: 1. 'a avea o relaţie trupească' [Linde] sau 2. 'a se comporta grosolan' [NKP]. Primul dintre înţelesurile date mai sus este întâlnit şi în cântecul popular din împrejurimile oraşului Żywiec: *Za stodołą, za naszą, dziewuchy się **wałaszą** (*După şură, după şura noastră, fetele se hârjonesc **după felul valah**) [Łukasik 1938:176] (6).

Bine atestat şi cu o rezonanţă amplă nu numai în graiuri ci şi la nivelul întregii limbi este cuvântul ***wałach*** cu diminutivul ***wałaszek*** cu sensul de 'cal castrat' şi, de asemenea, referitor la 'bărbat castrat', împreună cu derivatele verbale ***wałaszyć, owałaszyć, uwałaszyć, zwałaszyć*** (toate au acelaşi înţeles 'a castra') şi cu substantive ***wałacharz, wałasznik, wałachow*** - om care se ocupă cu castrarea animalelor (ultimele forme întâlnite între Przemyśl şi Ustrzyki Dolne [SGP]).

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

Brückner explicând verbul ***wałaszyć*** redă *a castra, provenind de la păstori valahi care castrau caii şi animalele* iar în ceea ce priveşte cuvântul *Włoch* (sic!) scrie *căci păstorii* ***valahi*** *se pricepeau la lecuirea animalelor.* Linde indică următoarele lămuriri şi exemple:

Wałach *- koń* ***wałaszony – valah,*** cal *castrat, căruia i s-a tăiat membrul*.

*Se aude muzica şi nişte castraţi (****wałaszy****) cântă*.

Slugile castrate sau ***uwałaszeni (***participiul verbului *wałaszyć****)***

Cel care comite un adulter trebuie să fie castrat (verbul pol. ***zwałaszyć****) (*vezi de asemenea Łukasik [1938:204-205])

Un număr mare de exemple, întâlnite în limba polonă generală este legat de organizarea juridică a societăţii:

sate valahe*- reprezintă aşezări pe baza dreptului valah, în deosebi în vechiul voievodat Ruskie (rutean) (astăzi în Galiţia Răsăriteană). În fiecare lege din Universalul referitor la recrutare găsim o menţiune despre ei, începând cu Universalul din anul 1578* [Gloger] ***Satele valahe*** *trebuie să plătească câte 20 de groşi* [Linde].

dreptul valah *(ius valahicum)* apare ca termen juridic, de exemplu în anul 1616 odată cu înfiinţarea satului Dzianisz care *trebuie să existe după* ***dreptul valah***.

Voievodul valah era un nume folosit în partea de vest a râului Dunajec (în est îi corespundea termenul *krajnik*), deţinând funcţia de judecător şi de primar în satule înfiinţat pe baza dreptului valah, de exemplu *voievodul valah* din Podhale cu reşedinţa la Olcza, iar familia Ustupski moştenise acest titlu în anii 1694-1776 [Łukasik 1938:60-61]. Arhiva bisericii din Jeleśnia de lângă Żywiec dispune de *Księga wyroków* ***Sądu Wołoskiego*** *od r. 1684 do r. 1773 w Żywcu zapadłych* (*Registrul sentinţelor judecătoriei valahe date în localitatea Żywiec între anii 1684 şi 1773)[ib.]*.

La exemplele de mai sus care s-au păstrat în grai, ar trebui să adăugăm termenul ***wałaska gromada*** (*obştea valahă*) şi ***wałasznik*** referitoare la organizarea socială a valahilor. Modul de gospodărire şi modul de viaţă, descrise fragmentar de Kekaumenos şi de surse ulterioare erau un element distinctiv pentru acest grup etnic. Ca urmare, începând cu secolul al XIII-lea numele lor a devenit sinonim cu păstor , indiferent de origine etnică pe tot teritoriul Balcanilor [SSS: 579]. Aşadar nu ne surprinde faptul că tocmai acest domeniu de viaţă a lăsat urme în limba polonă.

Wałaska gromada (*obştea valahă)* este descrisă în sursele etnografice astfel: *În Wisła s-a păstrat tradiţia, ca în fiecare an primăvara în comună să aibă loc adunarea gospodarilor, aşa numită* ***obştea valahă****. Această adunare era convocată de baciul stânei când animalele erau scoase la păşune. Baciul socotea ce parte de impozit pentru fiecare stână revenea pentru oi, ce parte pentru vaci (…) pe lângă*

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

acestea era stabilită ziua când se vor scoate animalele la păşune, cine şi cât va da pentru această gospodărie comună [Kopczyńska-Jaworska:226]. De asemenea, atestările din ţinutul Limanowa scot la iveală legătura termenului existent acolo ***wałaśnik, wałasznik*** cu semnificaţia sus amintită *gospodarii care au păşunile lor, care formează asociaţii şi le administrează împreună sunt numiţi* ***wałaśniki*** [SGP].

***

Imaginea lingvistică a realităţii, pe care o numesc „proprie muntenilor" reconstruită pe baza materialului din graiuri, este reflectarea influenţei culturale a valahilor – a populaţiei de păstori care s-a deplasat în ţinutul Carpaţilor din Polonia. Lipseşte din această imagine conţinutul emoţional, propriu stereotipurilor, dar valorile păstrate în limbă au caracter cognitiv, fiind rezultatul unor contacte îndelungate şi nemijlocite dintre acest grup şi muntenii polonezi. Schimbarea sensului denumirii *valah*, iniţial etnic, în *păstor de oi de munţii înalţi*, seria atestărilor referitoare la organizarea socială şi la cultura populară materială şi spirituală, reprezintă o mărturie lingvistică a existenţei, timp de câteva secole, şi a interfererii diferitelor culturi în aceste ţinuturi.

Rămâne de văzut – dacă, într-adevăr, în această imagine culturală reconstruită pe baza graiurilor există valori emoţionale şi aprecieri referitoare la *străini*. Credem că lipsa lor are legătură cu contactele apropiate, zilnice dintre cele două grupuri etnice diferite. Cercetarea stereotipurilor cu privire la popoare scoate în relief, de obicei, caracterul fragmentar şi valorizator al cunoaşterii celor de altă etnie, a *străinilor* (7), situaţia valahilor stabiliţi pe terenurile muntoase din partea de vest a Poloniei era însă alta. Atât populaţia care locuia în aceste zone mai devreme cât şi valahii care au sosit ulterior erau munteni, aşadar duceau un mod de viaţă asemănător, nu se comportau unii faţă de alţii probabil ca nişte „concurenţi", încetând astfel să fie receptaţi ca nişte străini. După una dintre teorii în zonele de munte ale Poloniei a pătruns populaţia de păstori valahi *ce-i drept de origine română, dar slavizată deja sub influenţa unei populaţii agrare, stabilită mai demult în Carpaţi, şi anume a populaţiei de etnie ruteană, (ucraineană), poloneză sau slovacă* [WET: 1358], aşadar o populaţie care nu mai era *străină* . Totuşi urmele acestei alterităţi iniţiale s-au păstrat în limba polonă, aşa cum transpare din seria formelor lingvistice de mai sus, cuprinzând în structura lor un element care ne trimite la formele *valah* (*wołoski*/*wałaski*) precum şi la *muntean (multański)* cu toate că într-o măsură incomparabil mai mică.

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

NOTE

1. Cakle - *rasă de oi de munte care cresc de obicei în întregul lanţ al Carpaţilor, în munţii din Transilvania, iar în prezent şi în munţii Sudeţi* [WEP]. Cuvântul acesta a cărui etimologie nu este prezentă în dicţionarele polone, provine probabil din forma regională românească , atestată în DAR, *ţachelă 'oaie ţigaie'*.

2. Zofia şi Witold Paryscy în *Wielka Encyklopedia Tatrzańska* folosesc formularea *păstorii valahi, numiţi de asemenea români* [WET: 1357]. Neavând acces la materialele pe care s-au bazat Zofia şi Witold Paryscy, am anumite rezerve în legătură cu introducerea acestui termen (rumuński) în lucrare. Acest termen necunoscut în materialele dialectale, poate fi o formulare a autorilor înşişi care cunoşteau problema dezbaterii ştiinţifice pe tema aparţenenţei etnice a valahilor. Procesul denaturării acestor denumiri continuă în limba polonă. În textele scrise de către ghizii polonezi care au cutreierat munţii din România apare denumirea *Multenia* în loc de *Muntenia*, greşeală care este apoi îndreptată în faza de corectură.

3. Materialul prezentat în acest articol este reluarea parţială a referatului prezentat la Suceava în timpul „Zilelor Polone" organizate în septembrie 2000 (pentru mai multe informaţii pe tema stereotipului „de tip nobil" vezi Porawska 2001). În anumite perioade, denumirile *Muntenia* şi *Valahia* au fost în limba polonă generală folosite cu sens negativ. Valorizarea acestor denumiri nu transpare în dialecte, iar în limbă, la nivel general avea un caracter schimbător. W.Truszkowski [1974:48-49] a scris pe această temă: *Denumirile unor neamuri sau persoane au, în anumite cazuri, valoare evocatoare, stârnind chiar reacţii sociale. În cazul denumirilor referitore la popoare problema devine importantă în cazul schimbării numelui. Numele vechi capătă valorea peiorativă care stârneşte reacţia celor care poartă numele mai nou. De exemplu Wędkiewicz scrie: "Bogdan Petriceicu Hasdeu abordează o dispută aprinsă cu privire la 'Początki Wołoszczyzny'('Începuturile Valahiei'), lucrarea lui St. Krzyżanowski (1889). Uimeşte iritarea autorului din cauza numelui Valahia, folosit cu sensul istoric, fără nuanţa intenţiei jignitoare faţă de românii de astăzi. Hasdeu pomeneşte inutil că "nici un român bine instruit nu-i va denumi pe polonezi cu vechiul nume leşi". (**Z dziejów polonistyki w Rumunii** Din istoria polonisticii în România: Bogdan Petriceicu Hasdeu, Prace Filologiczne XII, 1927, p. 485). În altă parte autorul mai subliniază că numele* valah *are astăzi o nuanţă negativă la fel ca şi numele franţuzesc* Valaque , *dar mai demult nu aveau această nuanţă stilistică (…). În limba germană numele* Polack *are conotaţie negativă în comparaţie cu cuvântul* Polack *, folosit de suedezi fără această conotaţie*.

4. Denumirea *multanki* se referă, în cultura polonă, la cel puţin două instrumente – *cimpoi şi nai*; este foarte probabil că în unele graiuri acest cuvînt însemna şi *fluier*) [cf. Kubik 1981:126-127].

5. Cu acelaşi sens apare în limba polonă expresia *dziewki się kozaczą (fetele se*

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

hârjonesc cu flăcăii după felul căzăcesc), care poate fi luată ca punct de pornire pentru evaluarea stereotipurilor naţionale.

6. Extrem de interesante pentru reconstituirea unor aspecte referitoare la imaginea lingvistică a lumii sunt însă categoriile care pot fi redate în cadrul opoziţiei binare: „noi"- „ceilalţi". „Noi"- aşadar mai buni, mai valoroşi, spre deosebire de „ceilalţi, străini" care sînt mai răi, mai puţin valoroşi, cu o poziţie inferioară în cadrul ierarhiei. Din acest punct de vedere am fi ispitiţi să distingem câteva proprietăţi care alcătuiesc imaginea lingvistică a lumii,cum apare ea în limba polonă: a) xenofobia ca element care redă opoziţia „noi"- "ceilalţi" transpare cel mai bine în denumirile etnice, faţă de care putem să acceptăm un model general „ceea ce este polonez este mai bun"- „ceea ce nu este polonez este mai rău, mai slab".[…] [Tokarski, 1999:80]

BIBLIOGRAFIE

Brückner, A. 1927. *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków.

Encyklopedia Powszechna Ultima Thule, t. IX. 1938. Warszawa.

Gloger, Z. *Encyklopedia staropolska*, 1900-1903.

Kubik, J. , 1981. *Przysłowia i wyrażenia przysłowowiowe o instrumentach dętych***,** (In:) *Polskie instrumenty ludowe, Studia folklorystyczne.*red. Dygacz A., A. Kopoczek , Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach nr 439, p. 116-143, Katowice.

Kopczyńska – Jaworska , B. *Gospodarka pasterska w Beskidzie Śląskim*, Mat. PTL VIII/IX.

Linde, B. S. *Słownik języka polskiego*, 1807-1814.

Łukasik, S. 1938. *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*, Paris-Varsovie-Cracovie.

Porawska, J. 2001. *Stereotypy językowe jako przyczynek do badania stosunków polsko-rumuńskich. Językowo-kulturowy obraz Wołochów i Wołoszczyzny w języku polskim. (Contribuţia stereotipurilor lingvistice la cercetarea relatiilor polono-române. Tabloul lingvistico-cultural al valahilor si Valahiei în limba polonă)*, (In:) *Kontakty polsko-rumuńskie na przestrzeni wieków, Relatii polono-române de-a lungul timpului*, p. 166-181, Suceava.

Tokarski, R. 1999. *Językowy obraz świata w metaforach potocznych*, (In:) *Językowy obraz świata*, p. 65-81, Lublin.

Truszkowski,W. 1974. *Z dziejów onomastyki polskiej. Stanisława Wędkiewicza prace i materiały onomastyczne*, Kraków.

BDD-A24337 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)

Lista de abrevieri

DAR – Bulgăr, Gh., Constantinescu-Dobridor, Gh. *Dicţionar de arhaisme şi regionalisme*, Bucureşti,2000.

NKP – Krzyżanowski, J. (ed.) *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich. W oparciu o dzieło Samuela Adalberga opracował zespół pod. kier. J. Krzyżanowskiego*, Warszawa, 1972.

SGP – *Słownik gwar polskich* PAN, Instytut Języka Polskiego, Kraków (kartoteka).

SSS – *Słownik starożytności słowiańskich*, Komitet Słowianoznawstwa PAN, t. VI, 1977.

WEP – *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, 1969.

WET – Paryscy Zofia i Witold H., *Wielka Encyklopedia Tatrzańska*, Wydawnictwo Górskie, Poronin, 1995.

BDD-A24337 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:33:50 UTC)